

УДК 347.9 + 316.3:027

СОЛОНЧУК І.В., старший викладач кафедри інформаційного права
і права інтелектуальної власності Факультету соціології і права
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Анотація. *Стаття присвячується дослідженню проблемних питань щодо інтеграції інформаційних правовідносин в сферу цивільного судочинства через призму новел сучасної судової реформи. Представлений аналіз основних положень цивільного процесуального законодавства України щодо перспективи успішного використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою полегшити доступ до правосуддя, покращити здійснення судового провадження в справах, та загалом підвищити рівень цивільного судочинства. На ґрунті вимог міжнародних стандартів правосуддя та основних положень інформаційного права запропонована спроба дослідження сутності та доцільності використання таких категорій як “електронний позов”, “електронний документообіг”, “електронний суд”. Здійснено порівняльний аналіз положень законодавства України та положень цивільного процесуального законодавства іноземної держави, які регулюють подібні правовідносини, для формування висновків щодо можливості запозичення позитивного досвіду та удосконалення національного законодавства у сфері використання сучасних інформаційних технологій в цивільному судочинстві.*

Ключові слова: *інформаційне суспільство, інформаційні правовідносини, цивільне судочинство, судова реформа, інформаційно-комунікаційні технології, електронний позов, електронний документообіг, електронний суд.*

Summary. *The article is devoted to the research of the processes of integration of information legal relations in the sphere of civil proceedings in accordance with the requirements of modern judicial reform. The research provides analysis of the main provisions of the civil procedural legislation of Ukraine regarding the prospects for the successful use of information and communication technologies to facilitate access to justice, improve the implementation of judicial proceedings, and generally improve the level of civil litigation. Considering international standards of justice and basic provisions of information law, an attempt was made to investigate the nature and appropriateness of using such popular categories as “electronic lawsuit”, “electronic document management”, “electronic court”. A comparative analysis of the provisions of Ukrainian legislation and provisions of the civil procedural legislation of other states regulating such legal relations was made with the aim of drawing conclusions about the possibility of borrowing positive experience and improving national legislation in the field and using modern information technologies in the implementation of civil proceedings.*

Keywords: *information society, information legal relations, civil proceedings, judicial reform, information and communication technologies, electronic lawsuit, electronic document management, electronic court.*

Аннотация. *Статья посвящается исследованию процессов интеграции информационных правоотношений в сферу гражданского судопроизводства в соответствии с требованиями современной судебной реформы. Представлен анализ основных положений гражданского процессуального законодательства Украины касательно перспектив успешного использования информационно-коммуникационных технологий с целью облегчить доступ к правосудию, улучшить осуществление судебного производства, и в целом повысить уровень гражданского судопроизводства. Учитывая международные стандарты правосудия и основные положения информационного права, выполнено исследование сущности и целесообразности использования*

таких популярных категорий как “электронный иск”, “электронный документооборот”, “электронный суд”. Осуществлен сравнительный анализ положений законодательства Украины и положений гражданского процессуального законодательства других государств, регулирующих подобные правоотношения, с целью формирования выводов о возможности заимствования положительного опыта и совершенствование национального законодательства в сфере использования современных информационных технологий при осуществлении гражданского судопроизводства.

Ключевые слова: *информационное общество, информационные правоотношения, гражданское судопроизводство, судебная реформа, информационно-коммуникационные технологии, электронный иск, электронный документооборот, электронный суд.*

Постановка проблеми. Кожна сфера суспільного життя об’єктивно зазнає вплив інформаційного прогресу. Суспільство сучасності – це, в першу чергу, інформаційне суспільство, для якого є характерною інтеграція інформаційних відносин в усі сфери діяльності. Зважаючи на вимоги часу, сфера правосуддя, зокрема сфера судочинства, не може, та і не повинна залишатися осторонь цієї проблеми. Зазначені інтеграційні процеси пов’язані з розвитком інформаційних технологій, які потребують уточнення наукової визначеності фундаментальних правових категорій.

Питання реформування судової системи України та вдосконалення процесу відправлення правосуддя в контексті успішного використання інформаційних технологій наразі є своєчасним та нагальним, на чому невпинно акцентують увагу міжнародні інституції. Так, Консультативною радою європейських суддів ще 9 листопада 2011 року був прийнятий Висновок № 14 “Судочинство та інформаційні технології”, який включає низку рекомендаційних положень для держав-членів Ради Європи з метою використання інформаційних технологій як засобу покращення здійснення судочинства, що може полегшити доступ до правосуддя, покращити процес розгляду та руху справ, та загалом підвищити рівень судочинства [5].

Проаналізувавши положення Цивільного процесуального кодексу України в редакції Закону від 3 жовтня 2017, можемо зазначити, що наразі законодавство України містить прогресивні новели щодо використання інформаційних технологій в цивільному судочинстві [7]. Безумовно, такі зміни на законодавчому рівні є необхідними, але не менш важливе значення мають дієві механізми практичного впровадження вказаних нововведень, пов’язані із загальними принципами інформаційної політики держави..

Результати аналізу наукових публікацій. Проблема розвитку інформаційних відносин, інформаційного права та інформаційного суспільства останніми роками активно досліджувалась в працях таких провідних науковців як Баранов О.А., Брижко В.М., Фурашев В.М. та ін., див у [1 – 2]. Система електронного судочинства є предметом дослідження Кушакової-Костицької Н.В. [3]. Водночас, враховуючи зміни у законодавстві України, потребує підвищення рівень ґрунтовних досліджень щодо можливостей та впливу сучасних інформаційних технологій на процес організації та здійснення судочинства.

Метою статті є порівняльний аналіз правових положень законодавства України та міжнародних нормативних документів в контексті запровадження інформаційних технологій з метою покращення організації та здійснення цивільного судочинства. Також представлена спроба обґрунтувати можливості застосування та недоліки таких термінологічних словосполучень, як “електронний суд”, “електронний документообіг”, “електронний позов” та ін.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, інформаційне право як галузь права, в порівнянні з іншими галузями права, має найбільш стрімкий розвиток, що

визначається об’єктивними факторами, пов’язаними з розвитком технічного процесу. Крім того, спостерігається невпинна та стрімка інтеграція інформаційних відносин в інші сфери життєдіяльності суспільства. Наукові категорії, розроблені в межах інформаційного права, дедалі частіше використовуються іншими галузями знань, що свідчить про універсальність інформаційного права та про його вплив у всіх сферах наукових досліджень. Без перебільшень можна констатувати, що, наприклад, такі терміни як “електронний уряд”, “електронна демократія”, “електронна торгівля” та подібні увійшли в сферу повсякденного вжитку. В цьому аспекті виникає нагальна потреба у чіткому визначенні основоположних понять, якими оперують дослідники. Зокрема, на думку Баранова О.А., на сьогодні все ще існує певна неоднозначність щодо визначення дефініції “інформаційне суспільство”, яка спровокувала поширення низки недостатньо обґрунтованих термінів, в тому числі терміну “електронний суд” [1, с. 32]. В контексті даної роботи дослідження базується на його твердженні про те, що інформаційне суспільство – це суспільство, в якому вся сукупність суспільних відносин з метою підвищення ефективності людської діяльності в різних сферах (політиці, економіці, публічному управлінні, військовій справі, освіті, культурі, розвагах, особистому житті тощо) реалізується на основі максимального використання інформаційних комп’ютерних технологій [1, с. 33].

Сфера правосуддя як невід’ємна складова апарату державного управління на сучасному етапі перебуває в стані реформування, метою якого є покращення судочинства та підвищення ефективності організації і діяльності судів. Надбання, які є результатом розвитку технічного прогресу, дозволяють демократичній державі максимально використовувати сучасні інформаційні технології в процесі відправлення правосуддя. Ефективне застосування сучасних інформаційних технологій, безумовно, полегшує функціональні повноваження, зокрема, на нашу думку, може слугувати засобом вирішення нагальної проблеми перевантаження судів. Окремої уваги в цьому аспекті заслуговує судочинство, оскільки на сьогодні величезна кількість справ, які розглядаються та вирішуються в судах, є саме цивільними. Так, за даними аналітичних таблиць щодо надходження справ і матеріалів до місцевих загальних судів за перше півріччя 2017 року, до місцевих загальних судів як до судів першої інстанції надійшло 342 658 цивільних справ (для порівняння: за аналогічний період кримінальних справ надійшло 66 694) [4].

Консультативною радою європейських суддів (далі – КРЕС) був розроблений та прийнятий 9 листопада 2011 року висновок “Судочинство та інформаційні технології” (далі – Висновок) на основі ряду важливих документів Ради Європи: Конвенції про захист приватних осіб у відношенні до автоматизованої обробки даних особистого характеру (1981 р.), Доповіді “Європейські судові системи” (2010 р.) Європейської комісії з ефективності правосуддя; а також міжнародних юридичних документів: Європейської Стратегії Правосуддя Європейського Союзу [5], Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради про захист осіб у зв’язку з обробкою персональних даних і вільного обігу таких даних*.

* *Від. ред.* На початку 2016 р. Європейський Парламент і Рада прийняли рішення про скасування Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24.10.95 р. та введення в дію нових правил і порядку захисту персональних даних (“Пакет захисту даних”). Його безпосереднє застосування передбачено з 25 травня 2018 року для держав-членів ЄС, а також для країн, які мають зв’язки з ЄС. До вказаного терміну національні законодавства повинні бути приведені в повну відповідність до положень нових правил (див. // Інформація і право. – № 3(18)/2016. – С. 45-57]).

КРЕС однозначно визначає сучасні інформаційно-комунікаційні технології як засіб покращення здійснення судочинства, наділений наступними якостями:

- здатні полегшити доступ до правосуддя;
- можуть покращити процес розгляду та руху справ;
- підвищити рівень судочинства [5].

Водночас підкреслюється, що інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як інструмент покращення адміністрування судочинства і не можуть повністю витіснити людський фактор. Судочинство не є суто технічним процесом, адже конкретні види процесуальної діяльності, поряд з іншим, ґрунтуються на правосвідомості судді, що чітко визначено законодавцем. Так, принцип верховенства права, яким суд керується при розгляді цивільної справи згідно статті 10 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України, надає суду право дійти висновку про те, що закон або ж інший правовий акт суперечить Конституції України. В цьому випадку одночасно виникає обов’язок суду як учасника цивільних процесуальних правовідносин не застосовувати такий закон чи інший правовий акт, а застосовувати норми Конституції України як норми прямої дії. На підставі ч. 6 ст. 10 ЦПК України суд після ухвалення рішення у такій справі зобов’язаний звернутися до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України. Також згідно ч. 1 ст. 89 ЦПК України суд оцінює докази у справі за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному, об’єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів [6]. Важливе значення людський фактор має в оцінці поведінки сторін та їх свідків в судовому засіданні, що і становить складову роботи судді.

На підтвердження даної позиції в п. 6 Висновку КРЕС надано рекомендація, що судочинство обов’язково має включати людський фактор, оскільки стосується реальних людей та вирішення їхніх спорів [5]. Тому, на даному етапі правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин, про перетворення суду в традиційному розумінні як особливого державного органу, створеного у визначеному законом порядку для здійснення правосуддя на засадах верховенства права, на новий “електронний суд” говорити не доводиться. Законодавство України в сфері регулювання організації судоустрою та судочинства термін “електронний суд” жодним чином не регулює. На нашу думку, це не досить виправдано, оскільки такий термін наразі присутній, але охоплює дещо інше розуміння. Зокрема, на офіційній сторінці Державної судової адміністрації України “Судова влада України” в розділі “Реєстри та системи” є сторінка під назвою “Електронний суд”, що передбачає: сплату судового збору он-лайн, інформацію щодо стадій розгляду судових справ, єдиний державний реєстр судових рішень, оприлюднення відомостей у справах про банкрутство, надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу, надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлень [11]. Тобто, мова йде про обмін інформацією в електронній формі між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами. Це, звичайно, є позитивним моментом в організації судоустрою, але виникає логічне запитання, чи можна все це називати даним терміном. На основі викладеного дослідження можемо зробити висновок, що термін “електронний суд” на сьогодні є невизначеним, а тому використовується довільно без насичення відповідним сутнісним змістом.

У Висновку КРЕС є пропозиція щодо запровадження терміну “електронний документообіг”, який означає застосовування сучасних інформаційно-комунікаційних

технологій для розширення можливостей учасників судочинства. Згідно пункту 23 Висновку учасники справи, зокрема, мають змогу ініціювати процес в електронному вигляді, мають можливість прослідкувати за стадіями розгляду справи шляхом отримання доступу електронної версії історії руху справи [5].

Для порівняння цікавим є міжнародний досвід імплементації даної рекомендації. Так, стаття 334 Цивільного процесуального кодексу Естонії встановлює правило, що різноманітні заяви, клопотання, заперечення і скарги надаються до суду в розбірливій формі машинопису або надрукованими на комп'ютері у форматі А-4. А також ще додатково, але із застереженням “по можливості”, учасники процесу надають до суду письмові процесуальні документи ще і в електронний спосіб [8]. Тобто, вся відповідальність за зміст документів в електронній формі покладається на самих учасників процесу. Окремо стаття 336 Цивільного процесуального кодексу Естонії детально визначає порядок подання до суду документів в електронний спосіб. Зокрема зазначається, що таке подання документів виконується за умови, що у суду є можливість дані документи роздрукувати та зняти з них копії. Такий документ повинен мати електронно-цифровий підпис відправника або ж передаватися ним аналогічним безпечним способом, який дає можливість встановити відправника. Однозначним підтвердженням відправника визнається посвідчення автентичності, утворене за допомогою персонального ключа відправника.

Щодо національного законодавства, то ч. 2 ст. 175 ЦПК України передбачає виключно письмову форму позовної заяви, яка має бути підписана позивачем чи його представником, або ж іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор). Відзив на позовну заяву, який подає відповідач у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, також подається у письмовій формі за підписом відповідача або ж його представника. На основі аналізу положень ЦПК України можемо констатувати, що на даному етапі всі заяви з процесуальних питань в судочинстві подаються виключно в письмовій формі, але в традиційний спосіб. Подання процесуальних документів в цивільному судочинстві України в електронний спосіб наразі є неможливим, оскільки ще існує певний перехідний період, пов'язаний із запровадженням прогресивних нововведень. В першу чергу маємо на увазі ту обставину, що на даному етапі ще не функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, одним із завдань якої є забезпечення судам та учасникам процесу можливості надсилання та отримання документів в електронній формі.

В Естонії згідно ст. 56 Цивільного процесуального кодексу в кожній цивільній справі суд веде досьє, в якому в хронологічному порядку збираються процесуальні документи по всіх стадіях процесу та інші, пов'язані зі справою, процесуальні документи, а також предмети, пов'язані з провадженням у справі. Зазначене досьє представляє собою сукупність письмових документів. Водночас ст. 57 допускає ведення досьє повністю або частково в цифровій формі, в якому документи на папері скануються та заносяться у відповідне провадження в інформаційній системі судів. Інформаційна система судів автоматично записує час запису документа в системі і відомості про особу, яка зробила запис. Документи, записані в інформаційній системі судів, замінюють документи, представлені на паперовому носії. Ст. 60¹ передбачена інформаційна система розгляду електронного досьє (або система електронного досьє) – це база даних, яка належить до державної інформаційної системи та ведеться з метою оброблення процесуальних та особистих відомостей в цивільному провадженні.

Інформаційна система розгляду електронного дос'є забезпечує моніторинг цивільних справ, які перебувають у провадженні, відображає відомості щодо вчинених процесуальних дій, забезпечує збір необхідної судової статистики, надає можливість передавати відомості та документи в електронний спосіб [8].

В судах України наразі запроваджується вже згадувана Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС), на яку покладається ряд функцій, в тому числі реєстрація в день надходження позовних та інших заяв, скарг та інших передбачених законом процесуальних документів, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, а також забезпечення обміну документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу [6]. На нашу думку, з початком функціонування ЄСІТС відбудеться вдосконалення судочинства, оскільки суд матиме змогу направляти судові рішення, судові повістки про виклик до суду, судові повістки-повідомлення, інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, а також вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням ЄСІТС. Позитивним моментом є та обставина, що закон зобов'язує адвокатів, нотаріусів, приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки реєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Але для всіх інших осіб реєстрація офіційних електронних адрес в ЄСІТС здійснюється в добровільному порядку.

Всім особам, які виконали зазначену реєстрацію, суд матиме змогу та, одночасно, зобов'язання надсилати будь-які документи у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Але на даному етапі виникають певні ускладнення, пов'язані з категорією “офіційна електронна адреса”. У Верховній раді України 26 грудня 2017 року зареєстровано проект Закону № 7443 про внесення змін до Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань” щодо присвоєння офіційної електронної адреси під час державної реєстрації [14]. Пропонується визначення офіційної електронної адреси як адреси електронної пошти юридичної особи та фізичної особи-підприємця, що використовується для офіційного листування в електронному вигляді. Властивістю офіційної електронної адреси є те, що вона залишається незмінною до внесення запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, припинення підприємницької діяльності фізичної особи. Всі листи, повідомлення, які надсилаються на офіційну електронну адресу, вважаються такими, що надіслані офіційно, та не потребують додаткового документального підтвердження. На основі запропонованого розуміння можемо зробити висновок, що офіційну електронну адресу пропонується присвоювати “автоматично” під час державної реєстрації створення юридичної особи або ж реєстрації статусу фізичної особи-підприємця. Що ж до фізичних осіб та порядку реєстрації їх офіційних електронних адрес, то ця проблема потребує негайного вирішення на законодавчому рівні. Проаналізувавши зазначений проект Закону та норми ЦПК України можемо лише припустити, що все це буде відбуватися в добровільному порядку. Враховуючи тенденції розвитку інформаційного суспільства, сміливо можемо стверджувати, що для людей молодого віку такий порядок реєстрації та можливостей використання офіційної електронної адреси є цілком прийнятним. Для основної частини

людей більш старшого віку, можливо, виникатимуть додаткові ускладнення, пов'язані з необхідністю офіційно зареєструвати свою електронну адресу.

Цікавим нововведенням є положення частини ч. 9 ст. 14 ЦПК України про те, що суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі. Всі докази та документи по справі протягом трьох днів від дня надходження до суду мають бути переведені з паперової в електронну форму та долучені до матеріалів електронної судової справи. І тут виникають деякі питання. По-перше, чи не буде таке переведення матеріалів справи в електронну форму додатковим засобом затягування розгляду справи, адже пояснення “не можна виконати через технічні проблеми” для кожного знайоме. В умовах сучасного судочинства, де кожний день зволікань закономірно призводить до вже згадуваного перевантаження суду поточними справами, ситуація, коли не працює “база” або ж “система”, чи взагалі не має доступу до мережі Інтернет, є неприпустимою. По-друге, які працівники апарату суду безпосередньо будуть виконувати таке переведення документів та доказів з паперової в електронну форму? Слідуючи популярному вислову про те, що кожний має займатися своєю справою, вважаємо за необхідне наголосити, що, для уникнення зазначених ускладнень, це мають бути саме фахівці в сфері інформаційних технологій. Всі ці важливі нюанси слід врахувати в Положенні про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яке згідно ч. 13 ст. 14 ЦПК України має бути затверджене Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України. На нашу думку є недоліком та обставина, що законодавцем не визначено дату, коли це має бути здійснено. Єдине що, згідно п. 15 Перехідних Положень ЦПК України, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система починає функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті “Голос України” та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [6]. До цього моменту розгляд справи здійснюється за матеріалами справи у паперовій формі.

Дедалі більшого поширення набуває інший термін – “електронний позов”. Для вичерпності розуміння хочемо наголосити, що положеннями ЦПК України на даному етапі сутність такого терміну не визначається. Для початку вважаємо за необхідне звернути увагу, що наука Цивільного процесуального права розрізняє категорії “позов” та “позовна заява”. Позов є процесуальним засобом захисту прав, свобод та інтересів особи у цивільному судочинстві. Науковцями позов визначається як звернена через суд матеріально-правова вимога позивача до відповідача щодо захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або охоронюваного законом інтересу, яка розглядається у визначеному законом процесуальному порядку [9, с. 108]. Тобто, позов – це певна вимога щодо права. А тому позов не може розглядатися як електронний чи будь-який інший. На сучасному етапі можемо спостерігати, що категорія “електронний позов” вживається саме для позначення позовної заяви, поданої до суду в електронній формі, що не відповідає сутнісному змісту даного поняття.

Поняття позову та позовної заяви слід розмежовувати, оскільки ч. 1 ст. 184 ЦПК України визначає, що позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції. Частина 1 статті 175 ЦПК України визначає, що позовна заява до суду подається в письмовій формі. Причому на даний час сам термін “письмова форма” законодавцем не конкретизується, на підставі чого можемо зробити висновок, що позовна заява може бути як надрукованою, так і написаною власноруч. Подати до суду позовну заяву в електронній формі в Україні на сьогодні неможливо, оскільки, як вже зазначалося, ще не працює ЄСІТС. Із запровадженням ЄСІТС подати позовну заяву та інші

процесуальні документи матимуть можливість виключно особи, які зареєстрували власні офіційні електронні адреси в ЄСІТС та мають власний електронний цифровий підпис, який прирівнюється до власноручного підпису відповідно до Закону України “Про електронний цифровий підпис” [15].

Для порівняння: в Естонії учасники процесу подають ще додатково до друкованої позовної заяви також і її текст в електронній формі, якщо тільки у них є така можливість. Згідно ст. 336 Цивільного процесуального кодексу Естонії позовна заява в електронній формі повинна мати електронно-цифровий підпис відправника або передаватися іншим аналогічним безпечним способом, що дозволяє встановити відправника. Беззаперечним підтвердженням відправника є посвідчення автентичності, утворене за допомогою персонального ключа відправника, яке додається до такої позовної заяви [8].

Враховуючи зазначене, можемо констатувати, що наразі питання форми позовної заяви в судочинстві нашої держави є визначеним недостатньо, оскільки повністю не відображені можливості сучасних інформаційних технологій. В свою чергу, на нашу думку, така недостатня визначеність даного процесуального поняття спровокувала появу терміну “електронний позов”, який, на нашу думку, застосовується, не відображаючи суті явища. Не претендуючи на вичерпність розуміння, вважаємо доцільніше оперувати терміном “електронна позовна заява”.

Таким чином, можемо зазначити, що використання сучасних інформаційних технологій забезпечить посилення ролі судової системи в дотриманні верховенства права. Водночас характеризуватиме рівень економічного розвитку держави, адже ситуація, коли “зависла” система, щодо сфери правосуддя є неприпустимою. Проаналізувавши міжнародні стандарти в сфері правосуддя щодо впровадження інформаційних технологій в судах, Консультативна рада європейських суддів у Висновку рекомендує в процесі реформування сфери правосуддя зважати на потреби тих осіб, які не мають змоги використовувати засоби сучасних інформаційних технологій [5]. Зважаючи на стрімкий розвиток технічного процесу, можемо сміливо припустити, що кількість таких осіб з кожним днем зменшується. Тому визначена тема потребує додаткового детального наукового обговорення, аналізу та розвитку.

Висновки.

Підсумовуючи викладене, можемо визначити наступне:

1. Особливою рисою розвитку інформаційного права та інформаційних правовідносин зокрема є дуже швидкий розвиток та повна інтеграція у всі сфери життєдіяльності суспільства. Сфера цивільного судочинства не може залишатися “поза інформаційною”, а тому нововведення судової реформи, які є, безумовно, позитивними, мають своєчасно втілюватися в практичну діяльність, без додаткових зволікань, викликаних тим, що питання є не достатньо врегульованим на законодавчому рівні.

2. Інформаційне право наділене такою особливою рисою, як універсальність. Наукові категорії, розроблені в межах інформаційного права, дедалі частіше використовуються іншими галузями знань, що свідчить про його позиціонування у всіх сферах наукових досліджень. В цьому аспекті виникає нагальна потреба у чіткому визначенні основоположних понять, якими оперують дослідники. Щодо цивільного судочинства, то взаємодія галузей інформаційного права та цивільного процесуального права спровокувала виникнення таких категорій, як “електронний суд”, “електронний позов”, “електронні докази”, “електронний документообіг”, “розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі”, “реєстрація офіційної електронної адреси”, “електронна форма копії технічного запису судового засідання”.

3. Цивільне судочинство не слід розглядати як суто технічний процес, адже визначені законом певні види процесуальної діяльності, поряд з іншим, ґрунтуються на правосвідомості судді, що чітко визначено законодавцем. Зокрема право суду дійти висновку про те, що закон або ж інший правовий акт, який застосовується при вирішенні справи, суперечить Конституції України. В цьому випадку одночасно виникає обов’язок суду як учасника цивільних процесуальних правовідносин не застосовувати такий закон чи інший правовий акт, а застосовувати норми Конституції України як норми прямої дії. Також при розгляді справи суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному, об’єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Вагоме значення людський фактор має в оцінці поведінки сторін та їх свідків в судовому засіданні, що і становить складову роботи судді.

4. Однією із засад судочинства є відкритість інформації для кожного щодо своєї справи. Повна інформація щодо суду, який розглядає дану справу, учасників справи, предмета позову, дати надходження позовної заяви, іншої заяви, скарги, клопотання у справі, вжитих заходів з забезпечення позову, забезпечення доказів, стадії розгляду справи, місця, дати і часу судового засідання, руху справи з одного суду до іншого є відкритою та оприлюднюється на офіційному веб-порталі судової влади України у порядку, визначеному законом. Тому питання наукового обґрунтування категорій, які застосовуються з цією метою, є наразі актуальним.

5. Законодавство України в сфері регулювання організації судоустрою та судочинства термін “електронний суд” жодним чином не регулює, що призвело до насичення даного терміну довільним змістом. Найчастіше терміном “електронний суд” називають обмін інформацією в електронній формі між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами. На нашу думку, в такому розумінні доцільно застосовувати термін “електронний документообіг”, що і зроблено у свій час у Висновку КРЄС. Зважаючи на ті положення, які відображає проект “Електронний суд” на офіційному сайті “Судова влада України”, запропонований термін “електронний документообіг”, на нашу думку, більш точно відображає процеси, що відбуваються.

6. Термін “електронний позов” також виходить за межі правового регулювання. Цивільне процесуальне законодавство, чітко розмежовуючи поняття позову та позовної заяви, визначає, що позов пред’являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції. Не претендуючи на вичерпність розуміння, вважаємо більш доцільним оперувати терміном “електронна позовна заява”.

7. Цивільне процесуальне законодавство України зазнало прогресивних змін щодо впровадження в організацію судоустрою інформаційно-комунікаційних технологій. Але фактичне виконання таких змін виходить за межі цивільних процесуальних правовідносин і залежить також від загальної інформатизації держави. Адже чи буде працювати Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, якщо державні органи будуть “заощаджувати” на її впровадженні? Чи зможе фізична особа сповна використати всі переваги ЄСІТС, якщо вона не зареєструє свою офіційну електронну адресу та не оформить електронний цифровий підпис? Питання, швидше, риторичні. Тому можемо зробити однозначний висновок, що цивільне законодавство України на даному етапі розвитку інформаційних відносин потребує вдосконалення з врахуванням потреб сьогодення.

Використана література

1. Баранов О.А. Правові проблеми “електронної демократії” // Інформація і право. – № 1(20)/2017. – С. 28-38.

2. Брижко В.М., Фурашев В.М. Конвергенція новітніх технологій : стан і перспективи змін у інформаційних відносинах // Інформація і право. – № 1(20)/2017. – С. 51-67.
3. Кушакова-Костицька Н.В. Електронне правосуддя : українські реалії та зарубіжний досвід // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 103-109.
4. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за I півріччя 2017 року : Надходження справ і матеріалів до місцевих загальних судів. – (Судова влада України)]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/I_pivricha_2017
5. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів “Судочинство та інформаційні технології” : міжнародний стандарт судочинства, прийнятий КРЄС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7 – 9 листопада 2011 року). – (Судова влада України). – Режим доступу : <http://court.gov.ua/inshe/mss>
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.04 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40 – 41, 42. – С. 492.
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України : Закон України від 03.10.17 р. № 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2017. – № 48. – Ст. 436.
8. Гражданский процессуальный кодекс Эстонии. – Режим доступу : <http://infosila.ee/main/1398-zakonodatelstvo-estonii-na-russkom-yazyke.html>
9. Логінов О.А. Цивільний процес України : навч. посібник / О.А. Логінов, О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер. – 2012. – С. 368.
10. Про реалізацію проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження) у місцевих та апеляційних загальних судах : Наказ Державної судової адміністрації України від 20.11.13 р. № 119. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/smsec>
11. Судова влада України. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/reyestri-ta-sistemi/ecourt>
12. Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави : матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 18 – 19 травня 2017 р.) ; уклад. О.О. Кравчук, Т.О. Чепульченко, В.Ю. Пряміцин. – К. : ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2017. – 296 с.
13. Теоретико-правові основи формування та розвитку інформаційного суспільства : матеріали науково-практичної конференції, (м. Київ, 29 листопада 2017 р. ; упоряд. В.М. Фурашев, С.Ю. Петряєв. – К. : Вид-во “Політехніка”, 2017. – 266 с.
14. Про внесення змін до Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань” щодо присвоєння офіційної електронної адреси під час державної реєстрації : проект Закону від 26.12.17 р. № 7443. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63226
15. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.03 р. № 852-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36. – Ст. 276.

~~~~~ * * * ~~~~~